

SOCIALINĖ ATSKIRTIS IR SKURDAS PERMAINŲ LAIKOTARPIU

Socialinės politikos grupė vykdo projektą “Socialinė atskirtis ir skurdas permainų laikotarpiu Lietuvoje”, kurį finansuoja Atviros Lietuvos fondas ir Jungtinių Tautų vystymo programa Lietuvoje. Tai pirmasis kompleksinis projektas, apimantis įvairius socialinės atskirties aspektus Lietuvoje. Projekto tikslas – siekti socialinės integracijos, ugdyti visuomenės supratimą apie socialinę atskirtį ir jos poveikį žmogaus socialinei raidai. Socialinė atskirtis yra daugiamatis reiškinys, todėl projektas parengtas moduliniu principu.

Vienas iš modulių skirtas savižudybių paplitimui ir jo priežasčių analizei, t.y. svarbiausiam rodikliui, charakterizuojančiam socialinės atskirties pasireiškimą. Savižudybių paplitimas Lietuvoje yra didžiausias Europoje ir pasaulyje. Kasmet šalyje nusižudo apie 1 700 žmonių, o mažiausiai dešimt kartų daugiau (17 000) mėgina žudyti. Iš savižudybės riziką nulemiančių veiksnių ryškiausi yra ankstesni mėginimai žudyti. Todėl vienas svarbiausių savižudybių prevencijos uždavinių yra teikti kvalifikuotą ir ilgalaikę pagalbą kartą jau mėginusiems žudyti žmonėms. Tam tikslui ir buvo atliktas tyrimas "Mėginusių nusižudyti asmenų psichosocialiniai ypatumai", atskleidęs specifinius šių didelės suicidinės rizikos žmonių ypatumus.

Mėginantys žudyti daugiausiai yra jauni, iki 25 metų amžiaus žmonės, du trečdaliai jų – merginos ir moterys. Pusė mėginusių žudyti 15-24 metų amžiaus jaunuolių sudaro moksleiviai, kitą pusę – studentai, dirbantieji ir bedarbiai. Jaunesnių besižudančiųjų grupėje savižudišką poelgį daugiau lemia reakcijos į frustruojančias gyvenimo situacijas, vyresnių grupėje – labiau nuolatinės psichinės sveikatos ir socialinė problemos. Mėginimams žudyti 86 % atvejų naudojami vadinamieji “švelnūs” metodai – įvairios nuodingos medžiagos, pirmiausia, vaistai. Lietuvoje daug dažniau nei kitose pasaulio šalyse mėginimams nuodyti naudojami trankviliantai ir sedatyviniai vaistai. Per pastaruosius šešerius metus jų naudojimas žudymuisi padažnėjo net 2,2 karto. Darytina išvada, kad jie yra per lengvai prieinami padidėjusios suicidinės rizikos asmenims.

Mėginantieji žudyti 10-14 metų amžiaus vaikai dažniausiai taip reaguoja į sunkias ilgalaikes ar trumpalaikes savo gyvenimo situacijas. Vaikų tėvai ir globėjai nepakankamai rimtai vertina vaikų mėginimus žudyti. Tėvai ir globėjai stokoja žinių apie vaikų suicidinio elgesio rizikos veiksnius, neigia jų egzistavimą.

Jaunuoliai savižudiškus poelgius linkę kartoti, todėl šią riziką reikėtų kvalifikuotai įvertinti. Apie penktadalį vaikų ir trečdalį jaunuolių per metus po užfiksuoto mėginimo žudyti šį poelgį vėl pakartojo. Pusė vaikų ir jaunuolių ir toliau galvoja apie savižudybę. Stipriausi gresiančių pakartotinių savižudiškų poelgių prognostiniai rodikliai yra ankstesni mėginimai žudyti, nesikeičianti nuolat traumuojanti artimiausioji aplinka, noro numirti motyvas suicidinio poelgio metu.

Didelė dalis (apie 50 %) visų mėginusiųjų žudytis jaunuolių per pastaruosius metus iki savižudiško poelgio savo draugams ir artimiesiems sakė apie savo ketinimą nusižudyti, bet aplinkiniai nežiūrėjo į tai rimtai. Vadinasi, visuomenei dar labai trūksta žinių apie savižudybės grėsmės požymius ir pagalbos galimybes.

Nors ir egzistuoja pagalbos turintiems savižudiškų polinkių vaikams sistema, ji nėra pakankama ir efektyvi. Atlikto tyrimo pirminiai rezultatai leidžia daryti išvadą, jog beveik niekas iš mėginusiųjų žudytis vaikų ir jaunuolių po šio poelgio negauna jiems reikalingos kompetentingos profesionalios ir ilgalaikės pagalbos. Priemonės savižudybių problemai spręsti turėtų būti labiau diferencijuotos, atsižvelgiant į specifinius suicidinės rizikos veiksnius specifinėse amžiaus grupėse.